

**Використання інформаційних
технологій та технічних засобів
навчання на уроках історії
(доповідь)**

Підготував: вчитель історії
Єрьоміна Н.В.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. наголошує на необхідності забезпечення переходу до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти. Зазначається, що освіта ХХІ ст. – освіта для людини. Її мета – виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і уміння для творчого розв’язання проблем, тобто підвищення життєвих компетенцій учнів. Компетентність базується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, пов’язана із загальною здатністю людини оперувати у певній ситуації набутими знаннями та практичним досвідом. і є показником успішності школярів. Одним з найважливіших чинників формування важливих компетенцій є вивчення історії в школі. “Без знання минулого неможливе точне поняття про сучасність”, – справедливо наголошував виданий український історик і державний діяч М.Грушевський Нові підходи до вивчення історії ХХІ століття повинні базуватися саме на особистісно орієнтованому навчанні, а всі педагогічні технології мають бути спрямовані на виховання соціально адаптованого, свідомого громадянина України, здатного творчо й виважено розв’язувати проблеми у процесі самореалізації особистості

Викладання історії в школі вимагає від вчителя творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів і засобів, наочного матеріалу та використання аудіовізуальних засобів. При цьому одним з найбільш вагомих пріоритетів стає формування творчого і критичного мислення учнів, орієнтування не стільки на знання, скільки на засвоєння учнями досвіду самостійної роботи. Очевидно, що одним із засобів розвитку особистості учня в цьому напрямі, а також активізації пізнавальної мотивації учня на уроках історії є учбово-дослідницька діяльність, яка має включати в себе постановку творчих, дослідницьких завдань і наукове, поетапне їх вирішення. Формування дослідницьких вмінь на уроках історії можливо в процесі поєднання інтерактивних, аудіовізуальних і мультимедійних технологій.

Головна мета даної інновації полягає у створенні цілісної взаємодії учня та вчителя, розвитку особистості та різноманітних форм мислення кожного учня, створенні і вирішенні проблемних завдань, самостійне осмислення учнем певних історичних подій без звертання до підручника, можливість робити певні висновки і застосовувати свої знання на практиці.

Одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку освіти є створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів, запровадження сучасних інформаційних технологій в освіті.

Використання аудіовізуальних засобів на уроках історії практикується досить давно, але раніше якість фото-аудіо-відеоматеріалів, їх нестача та неможливість відходу від класно-урочної системи не дозволяли вчителю використати аудіовізуальні засоби більш ефективно і продуктивно.

При використанні аудіовізуальних та мультимедійних засобів вчитель повинен орієнтуватись на особистість учня, на можливість кожного учня окремо зрозуміти, осмислити і пояснити певну проблему, яка висувається вчителем за допомогою відеофільму, аудіозапису чи історичного документу. Це викликає певні труднощі, тому що не кожна дитина може це зробити. Тому досить ефективно в цьому плані застосування різних форм організації навчання, починаючи від колективної роботи, роботи в парах і групах до індивідуального навчання, це дає вчителю можливість диференціації проблеми за рівнем розвитку учнів. Інтерактивні технології створюють комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Бурхливий розвиток в останні роки нових інформаційних технологій наклав певний відбиток на розвиток особистості сучасного учня. Потужний потік нової інформації, застосування комп'ютерної технології, поширення різних технічних засобів накладають великий вплив на виховання підростаючого покоління та їхнє сприйняття навколишнього світу. Істотно змінюється й характер навчання в сучасному навчальному закладі.

Застосування технічних засобів навчання в освітньому процесі стало насущною потребою сьогоденної школи.

Зміна освітньої парадигми, пов'язане з переходом від монокультурної традиції до діалогової культури, спричинило серйозні трансформації в технологіях викладання. Даний процес ознаменувався появою різноманітних інноваційних технологій, розвиток яких вибудовувався на основі нових принципів взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Інтеграція сучасних освітніх і інформаційних технологій стає важливою умовою для вдосконалювання процесу навчання.

Система освіти, відповідно до вимог сучасності, потребує докорінного переосмислення, практичної реалізації базових принципів компетентності за концепцією ЮНЕСКО - навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити разом, навчитися жити.

Визначення стратегічних пріоритетів учителя історії відбувалося в контексті становлення нової освітньої парадигми, що витікає із необхідності реалізації особистісно зорієнтованої освіти. Це передбачає широкий пошук нових підходів, педагогічних технологій, адекватних динаміці розвитку суспільства, нових інформаційних технологій, комп'ютерну підтримку викладання предмету, використання освітніх комп'ютерних програм.

Глобалізація сучасного інформаційного світу призвела до утвердження медіакультури практично в усіх галузях людського життя, у тому числі й в освітньому просторі. Сучасні інформаційні технології відіграють значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Медіа освіта орієнтована на підготовку молоді до життя в нових інформаційних умовах, до повноцінного сприймання різноманітної інформації, оволодіння способами спілкування на основі сучасних інформаційних технологій, уміння критично осмислювати інформацію.

Швидкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) відкриває людству нові можливості в освіті, висуваючи натомість нові вимоги до навчання. Розвиток так званого «інформаційного простору» вимагає від

сучасної школи модифікації окремих аспектів її діяльності, які вже не задовольняють усіх потреб інформаційного суспільства.

Нові інформаційні технології навчання (ІТН) визначаються як сукупність впроваджуваних систем керування освітою і систем навчання, нових методів обробки даних, що представляють собою цілісні навчальні системи й відображення інформаційного продукту з найменшими витратами й відповідно до закономірностей того середовища, у якому вони розвиваються. Існують такі види навчання, пов'язані з ІТН, як комп'ютерне навчання й електронне навчання, за допомогою систем і устроїв електроніки. Існують два види навчання:

1.Рецептивне - сприйняття й засвоєння знань, переданих за допомогою аудіовізуальних засобів.

2.Інтерактивне - навчання при взаємодії людини й комп'ютера в діалоговому режимі.

Учитель в НВП застосовує технічні й аудіовізуальні кошти навчання на трьох рівнях:

- 1) епізодично;
- 2) систематично;
- 3) синхронно.

Ефективність використання ТЗН визначається трьома взаємозалежними аспектами:

1. Організаційний – адаптація, удосконалювання й розробка ТЗН, які використовуються для передачі інформації учням. Зворотній зв'язок від учня до викладача, контролю знань, організації самостійних занять.

2. Методичний – уміле використання ТЗН на уроці в процесі подачі дидактичного матеріалу.

3. Технічний – обслуговування й підтримка в робочому стані, модернізація й своєчасна заміна встаткування.

Я.А.Каменський визначив принцип наочності як золоте правило дидактики, тому що чим більше аналізаторів або органів почуттів беруть

участь у процесі навчання й виховання, тим краще й ефективніше їхні успіхи. ТЗН дають можливість використати зорові й слухові аналізатори в процесі навчання й виховання.

- 1 етап - етап засвоєння знань;
- 2 етап - етап осмислення;
- 3 етап - етап запам'ятовування;
- 4 етап - етап застосування знань на практиці.

У процесі застосування ТЗН повинне підсилюватися емоційний вплив. ТЗН повинне залучати й зберігати увагу протягом всього уроку або виховного заняття. К.Д. Ушинський вважав увагу учня важливим фактором, що сприяє успішності навчання й виховання. Він указує на кілька засобів збереження дитячої уваги:

- а) посилення враження;
- б) пряма вимога уваги;
- в) міри проти неуважності;
- г) цікавість викладача.

Практично всі засоби збереження дитячої уваги властиві ТЗН і ІТН.

Але є й негативні фактори комп'ютерного навчання, які визначені німецьким ученим Х.Г.Рольфом:

- 1) небезпека придушення міжособистісного спілкування;
- 2) посилення соціальної нерівності;
- 3) зниження ролі усної й письмової мови;
- 4) ослаблення здатності до самостійного творчого мислення;
- 5) відсутність прямого дослідження дійсності;
- 6) небезпека зниження соціалізації людини.

Незважаючи на перераховані вище негативні фактори використання комп'ютерного навчання існують і різні дидактичні можливості, що поліпшують НВП, а саме:

- ТЗН є джерелом інформації;

- ТЗН раціоналізують форми подачі навчального матеріалу;
- ТЗН підвищують ступінь наочності;
- ТЗН конкретизують поняття, явища й події;
- ТЗН організують і направляють сприйняття;
- ТЗН задовольняють запити учнів по різних напрямках і інтересам;
- ТЗН роблять доступним для учнів той матеріал, що без них не доступний;
- ТЗН підсилюють інтерес учнів до навчання;
- ТЗН є засобами повторення, узагальнення, систематизації й контролю знань;
- ТЗН активізують пізнавальну діяльність учнів;
- ТЗН сприяють свідомому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку мислення, уяви, спостережливості.
- і найголовніше, ТЗН заощаджують навчальний час, енергію викладача й учнів за рахунок ущільнення навчальної інформації й прискорення темпу.

Усі вище перераховані можливості виходять із дидактичних особливостей ТЗН, до яких відносяться:

- Інформаційна насиченість;
- Можливість подолати існуючі часові й просторові границі;
- Можливість глибокого проникнення в сутність досліджуваних явищ і процесів;
- Показ досліджуваних явищ у розвитку та динаміці;
- Реальність відображення дійсності;
- Виразність, багатство образотворчих прийомів, емоційна насиченість.

Принципи організації й застосування ТЗН в НВП є загальними вимогами, установками в процесі використання даних засобів у педагогічній діяльності вчителя:

1) Принцип доцільності, цілеспрямованості. Тут педагогічний процес взаємодії вчителя з учнями стає тільки в тому випадку, якщо є чітко усвідомлена обома сторонами ціль.

2) Принцип гуманізації. Це спрямованість до особистості суб'єктів педагогічної взаємодії і розширення участі та співробітництва в ньому.

3) Принцип культуровідповідності суть якого полягає в тому, що в процесі навчання й виховання необхідно в першу чергу знайомити з багатством культури й самобутності того народу й спільності, у якій він росте й розвивається.

4) Принцип зв'язку інформації з життям. Коли вся одержувана інформація потім надається в майбутньому.

5) Принцип науковості. Інформація, що викладається учневі, повинна бути науково обґрунтованою й емпірично перевіреною (апробованою). Дані повинні бути достовірними.

6) Принцип доступності. Інформація повинна бути доступна розумінню, свідомості й відповідати віку.

7) Принцип систематичності й послідовності. Строга логічна послідовність викладення навчального матеріалу, який має свою структуру (класифікацію).

8). Принцип свідомості. Одержувана інформація повинна бути усвідомлена на рівні логічного мислення.

9). Принцип активності складається у тому, щоб той, якого навчають, виявляв творчу цікавість до досліджуваного матеріалу.

10) Принцип самодіяльності. Учень самостійно намагається добути знання. Добуває знання у формі самостійної роботи.

11) Принцип наочності. Цей принцип породив всю систему технічних засобів, визначив їхню спрямованість, зміст й розробив відповідні технічні устрої й дидактичні засоби.

12) Принцип позитивного емоційного фону. Створення сприятливих умов і комфорту для учня в НВП.

13) Принцип мірності. "Всі добре в міру" - це правило можна назвати другим золотим правилом дидактики.

Педагогічний вплив здійснюється за допомогою різних засобів (бесіда, лекція, диспут). Від навчальних завдань залежить вибір форм керування пізнавальною діяльністю учнів. У процесі навчання різні ТЗ і посібники можуть бути використані як ілюстрації, як засоби додаткової інформації, інструктажу, узагальнення й систематизації знань, як засоби наочності, для самостійної роботи. ТЗН при самостійній роботі можуть використатися як з метою одержання нових знань, удосконалювання вже раніше отриманих, так і при контролі, узагальненні й систематизації цих знань.

ТЗН повинні виконувати завдання:

- мати конкретне дидактичне призначення;
- відповідати певному етапу процесу навчання;
- відповідати науковому етапу процесу навчання, науковому рівню матеріалу;
- забезпечувати наукові й методичні зв'язки;
- враховувати спадкоємність знань;
- створювати умови для рішення освітніх, виховних і розвиваючих завдань уроку;
- враховувати рівень підготовленості учнів;
- містити в собі програму керування пізнавальною діяльністю учнів;
- повніше використовувати виразні засоби для передачі інформації різного виду.

Головним завданням використання комп'ютерних технологій є розширення інтелектуальних можливостей учня. Комп'ютер використається як самий досконалий інформаційний засіб на уроках гуманітарного циклу, поряд з використанням книги, телевізора, DVD плеєра. Комп'ютер - засіб зв'язку учня із учителем, іншими учнями.

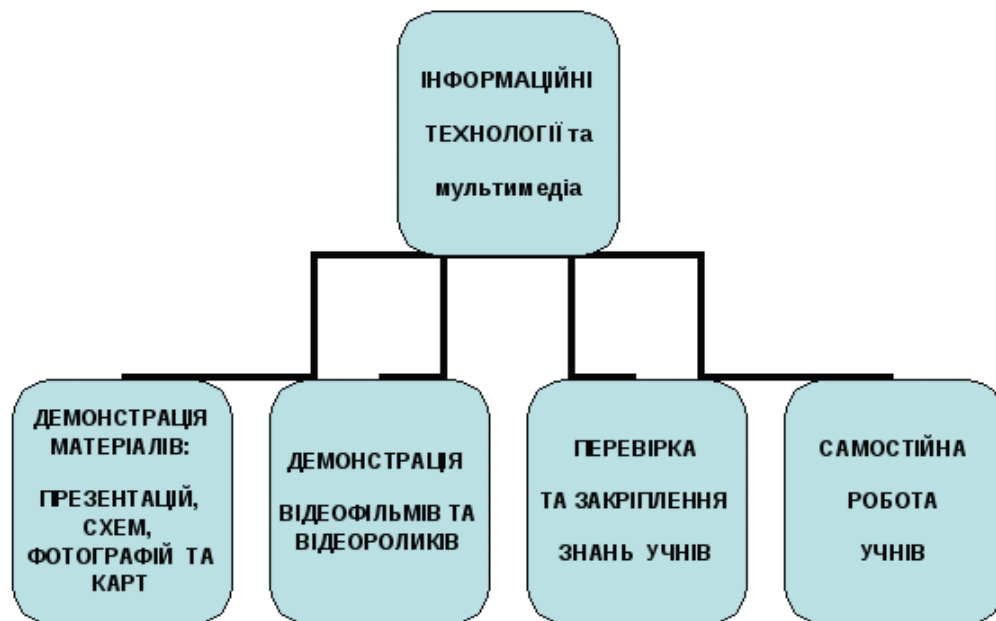
Для людини, що живе в рамках сучасної цивілізації характерне прагнення до візуального сприйняття інформації. Дане культурне явище

приводить до того, що в процесі інформаційної комунікації зоровий знак переважає над текстовим. Предмет історія не є виключенням. Застосування в процесі навчання мультимедійних технологій, сприяє частковому рішенню даної проблеми. Електронні навчальні посібники, створені на базі мультимедіа, відео фрагменти та відеофільми надають сильний вплив на пам'ять і уяву, полегшують процес запам'ятовування, дозволяють зробити урок більше цікавим і динамічним, «занурити» учня в обстановку якої-небудь історичної епохи, створити ілюзію співприсутності, співпереживання, сприяють становленню об'ємних і яскравих уявлень про минуле.

Система сучасної освіти веде до зміни пріоритетів у діяльності вчителя: не навчити, а створити умови для самостійного творчого пошуку знань учнями. Інформаційно-комунікаційні технології стають необхідним компонентом уроку історії в сучасній школі й сучасний вчитель - це високопрофесійний педагог, що використовує у своїй роботі інформаційні технології.

До того ж, одною з найголовніших переваг використання цих новітніх педагогічних технологій у процесах навчання та викладання є можливість задовольнити індивідуальні потреби учнів, а не середні потреби класу. Інші переваги в тому, що ІКТ значно поліпшують доступ до інформації, збільшують можливості спілкування для учнів зі спеціальними навчальними потребами та фізичними вадами (дистанційне навчання), підвищують ефективність та мотивацію навчання, забезпечують нові шляхи подання інформації, які полегшують її розуміння, дають можливість для випробування власних ідей та проєктів, роблять учнів більш впевненими та здатними вирішувати проблеми самотужки.

Які ж основні напрямки використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії:

Достоїнством комп'ютерних презентацій є збільшення темпу уроку, вони практично замінюють традиційні крейду й дошку. Всі важливі етапи уроку зафіксовані вчителем на слайдах заздалегідь, тому йому не доводиться віднімати від уроку час для записів на дошці. Ще одним позитивним моментом презентацій є постійна наявність необхідної інформації перед очами дітей, а так само повернення до потрібної інформації при необхідності на будь-якому етапі уроку. Таким чином, в учнів відразу працюють два види пам'яті (візуальна, слухова), що сприяє кращому засвоєнню нового матеріалу.

Прикладом використання ІКТ на уроках історії є робота над навчальними проектами. Учні самостійно шукають матеріал, аналізують його, осмислюють. Це сприяє як росту загальної інформаційної культури учня, так і поглибленню знань по історії. Завдяки використанню ІКТ відбувається занурення в проблему з однієї сторони й серйозна економія навчального часу - з іншої. Інформаційні технології дозволяють повною мірою розкрити й реалізувати потенційні можливості інших інноваційних технологій і методів: прищеплювати навички науково-дослідної роботи за

допомогою організації дослідницької діяльності з використанням різноманіття методів і форм самостійної пізнавальної й практичної діяльності; розвивати вміння добувати інформацію з різноманітних джерел, обробляти її за допомогою комп'ютерних технологій; формувати вміння коротко й чітко формулювати свою точку зору; сприяти гуманітарному розвитку учнів на основі прилучення до інформації культурного, гуманістичного плану.

Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках різних типів – таких як комбінований, урок-лекція, урок-семінар і особливо на нестандартних уроках (інтегрований, рольова гра, урок-КВК, урок “Брейн-ринг”, “Що? Де? Коли?”, “Щасливий випадок” та інші) і виховних заходах дають можливість вчителю найбільш повно врахувати особливості, інтереси, нахили, здібності кожного учня. Безумовно в кожному нестандартному уроці є елементи традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, його засвоєння, осмислення, узагальнення, застосування, але в незвичайних формах.

Ознайомлення учнів з новими документальними і художніми фільмами, робота з персональним комп'ютером, використання інших аудіовізуальних засобів надає можливість вчителю зробити свої уроки більш цікавими, насиченими і продуктивними. Демонстрування відеоматеріалів викликає інтерес учнів, виникає досить стійка мимовільна увага, що обумовлена яскравістю, динамічністю, розмірами та контрастністю зображення, звуковим супроводом тощо. Саме цим пояснюється міцне запам'ятовування учнями окремих, найбільш яскравих, емоційно насичених кадрів. Утворюються передумови до формування чітких уявлень, свідомого та глибокого засвоєння знань.

Пріоритет дослідницьких і проектних технологій у викладанні історії припускає використання широкої бази історичних джерел, що не завжди є в шкільних бібліотеках. Можливості ІКТ (електронних навчальних посібників і глобальної мережі Інтернет) по зберіганню й передачі інформації дозволяють

вирішити ці завдання: підвищити інформаційну насиченість уроку, вийти за рамки шкільних підручників, доповнити й поглибити їхнє втримування. Досвід показує, що застосування інформаційних технологій на уроках гуманітарного циклу й у позаурочній діяльності, розширює можливості творчості, як учителі, так і учнів, підвищує інтерес до предметів, стимулює освоєння учнями новітніх досягнень в області комп'ютерних технологій, що веде до інтенсифікації процесу навчання. Але не можна забувати й про живе слово вчителя. Тому використання ІКТ повинне бути грамотно організовано й стати помічником у процесі навчання й виховання.

При створенні учнями комп'ютерних презентацій, формуються найважливіші в сучасних умовах навички:

- критичне осмислення інформації,
- виділення головного в інформаційному повідомленні,
- систематизування й узагальнення матеріалу,
- грамотне подання наявної інформації.

Робота над презентацією, її публічне подання, захист позитивно впливає на розвиток у дітей навичок спілкування за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій, дає додаткову мотивацію до вивчення історії, сприяє підвищенню рівня сприйняття інформації.

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології здатні: стимулювати пізнавальний інтерес до історії, додати навчальній роботі проблемний, творчий, дослідницький характер, багато в чому сприяти відновленню змістовної сторони предмета історія, індивідуалізувати процес навчання й розвивати самостійну діяльність школярів.

Оснащення кабінету сучасним мультимедійним устаткуванням створює основу для використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.

Однак, учителям, що використає ІКТ на уроках, не слід забувати, що в основі будь-якого навчального процесу лежать педагогічні технології. Інформаційні освітні ресурси повинні не замінити їх, а допомогти їм бути

більш результативними. Вони дозволяють оптимізувати працю вчителя, щоб навчальний процес став більше ефективним. В адаптивній школі інформаційні технології покликані розвантажити вчителя й допомогти йому зосередитися на індивідуальній і найбільш творчій роботі - відповідати на «каверзні» питання активних учнів, і навпаки, намагатися «розворушити», «підтягти» самих слабких і пасивних. Паралельно працюючий «автоматизований навчальний конвеєр» - це лише ще один педагогічний інструмент.

На закінчення хотілося б сказати, що сучасний педагог просто зобов'язаний уміти працювати із сучасними засобами навчання хоча б заради того, щоб забезпечити одне з найголовніших прав - право на якісну освіту. Сьогодні вчитель, що діє в рамках звичної «крейдової технології», істотно уступає своїм колегам, що ведуть заняття з використанням мультимедіапроектора, електронної дошки й комп'ютера.

Необхідність використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії України та всесвітньої історії є очевидною, і кожен творчий вчитель повинен застосовувати цю технологію.

Список використаних джерел:

1. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Монографія. - Запоріжжя: Просвіта, 2000.
2. Баханов К. Современная методика. //История Украины, №40. 2002.
3. Богин В.Г. Новые технологии: возможности и результаты.- М.: Педагогика, 2002.
4. Вяземский Е.Е., Стрелова О.Ю. Теория и методика преподавания истории: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. – М.: ВЛАДОС, 2003.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. - К.: АКАДЕМВИДАВ, 2004.